

УДК 376.64:364-783(73)

Білавич Г. В.*

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ В УКРАЇНІ:
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ**

Для України опіка й догляд за дітьми-сиротами завжди був однією з ключових соціальних проблем. У статті проаналізовано окремі аспекти розвитку соціального (суспільного) виховання дітей-сиріт у Галичині наприкінці ХІХ – у 30-тих роках ХХ століття. Його теоретичні засади були розроблені І. Бартошевським, М. Галущинським, Ю. Дзеровичем, А. Шептицьким, І. Юцишиним та ін. Виокремлено особливості розвитку теорії та практики соціальної опіки дітей та юнацтва в освітніх, дошкільних, позашкільних закладах регіону. Визначено, що основними формами соціального виховання дітей-сиріт були «захоронки», дитячі садки, сирітські притулки та ін. Висвітлено питання опіки дітей-сиріт у громадсько-педагогічній думці Галичини в контексті загальноєвропейських опікунсько-виховних ідей, а також соціально-економічні передумови, які стали теоретичним підґрунтям для нормативно-правового забезпечення цієї сфери суспільної життя в державах, до складу яких входила Галичина наприкінці ХІХ – у 1930-тих рр. ХХ ст. Розкрито діяльність Української греко-католицької церкви, культурно-освітніх товариств, громадських діячів у галузі соціального виховання, проаналізовано зміст, форми та методи виховної роботи в громадських інституціях краю, які займалися опікою дітей-сиріт. Зокрема, розкрито діяльність Українського горожанського комітету, сиротинських рад (громадської, парафіяльної), товариства «Шкільна поміч», Товариства вакаційних осель, Українського крайового товариства охорони дітей і опіки над молоддю. Наголошено на національному, морально-релігійному, господарському, фізичному вихованні особистості, задоволенні життєво необхідних потреб. Педагоги, вихователі, духовенство, черниці, громадські діячі засвідчили високий рівень соціальної відповідальності, самопожертви та національної самосвідомості на ниві соціального виховання дітей-сиріт.

Ключові слова: опіка, сиротинська рада, діти-сироти, Галичина, громадські товариства, будинки сиріт.

Реалії сьогодення засвідчують, що реформування української системи освіти відбувається на тлі загострення соціальних проблем: ріст дитячої безпритульності, поширення асоціальних явищ у молодіжному середовищі, що супроводжуються тютюнопалінням, уживанням алкоголю, наркотиків підлітками та юнацтвом, тощо, що призводить до посилення соціальної нестабільності. Значною мірою ці проблеми ускладнюються появою такого явища, як соціальні діти-сироти. Нині, за офіційними даними, у системі дитячих інтернатів України перебувають 106 тисяч осіб, при цьому 92 % з них мають родину, і лише 8% дітей в інтернатах – сироти; 17 % з усіх дітей в інституціях мають інвалідність, усі інші – звичайні діти, чії батьки за різних обставин не здатні забезпечити їм гідного піклування і виховання в родині; діє 751 інтернатний заклад для дітей. Таким чином, 1,5% дитячого населення перебуває в інтернатах, де в одному закладі живуть та виховуються 100-300 дітей (по 6-16 дітей у кімнаті) (для порівняння: в Австрії, Норвегії – 0,1 % дітей в інтернатах, у Польщі, Болгарії, Румунії, Молдові – 0,5 % дітей в інституціях, в одному закладі мешкає 6-12 дітей) [10]. Поза цією офіційною статистикою перебувають ті діти, які жебракують, живуть поза сім'єю, не мають належного рівня освіти та виховання.

Отже, сирітство є однією з ключових соціальних проблем українського суспільства, спричиненого соціально-економічною, суспільно-політичною, духовною кризою, яка сколихнула Україну ще в 1990-ті роки, призвівши до збільшення кількості сімей із певним рівнем соціальної, психологічної або структурної дезорганізації. Без сумніву, розв'язання низки питань у цій галузі є прерогативою відповідних державних інститутів, проте вони в силу різних причин не завжди спроможні

* Білавич Г. В.

ефективно їх розв'язувати. Не останню роль тут можуть зіграти громадські інституції, педагоги, соціальні працівники, медики, духовенство тощо.

У такому контексті можна використати досвід українців Галичини, які на початку ХХ ст. за умов бездержавного існування зуміли створити громадську систему суспільної опіки дітей та юнацтва, таким чином доповнивши функції чинних державних установ, а в деяких випадках – компенсували функції держави в галузі опіки окремих соціальних груп українства, зокрема українських дітей-сиріт. Отже, за таких умов виникає нагальна потреба щодо створення ефективної системи соціалізації дітей та юнацтва з використанням продуктивного вітчизняного досвіду, яка б відповідала викликам часу й забезпечувала соціальну адаптацію молодого покоління, належний рівень соціального виховання.

У науковій літературі проблеми соціального виховання особистості знайшли достатньо повне висвітлення, зокрема, досліджено соціальну сутність виховання (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, А. Макаренко, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), історичні аспекти розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи (Р. Волянчук, Т. Завгородня, О. Карпенко, Л. Ковальчук, І. Комар, В. Костів, В. Курило, І. Курляк, В. Поліщук, Б. Ступарик, Н. Султанова, О. Сухомлинська, Л. Фуштей, Л. Цибулько, К. Чертова, О. Янкович та ін.), діяльність опікунських інституцій у Польщі (С. Бадора, Д.-К. Мажец, М. Стельмахович та ін.), історико-педагогічні аспекти розвитку соціального виховання в Україні в другій половині ХХ століття (А. Бондар, М. Грищенко, М. Константинов, Є. Мединський, Л. Селюкова, С. Хлебик, С. Чавдаров та ін.) тощо. Виокремлюємо здобуток Н. Султанової, яка здійснила системний аналіз класифікації джерельної бази дослідження теорії і практики соціального виховання дітей в інтернатних закладах освіти України [13]. Однак тема, зазначена в назві статті, цілісно й розгорнуто не представлена в працях українських науковців.

Мета статті полягає у виявленні основних напрямів соціального виховання дітей-сиріт в Україні в історико-педагогічному та регіональному вимірах (на прикладі Галичини).

Виникненню такого освітнього й соціального феномену, як громадська система опіки українських дітей-сиріт у Галичині наприкінці ХІХ ст. – у 30-тих рр. ХХ ст., слугувала низка чинників, з-поміж яких – демократичний характер суспільно-політичного, культурно-освітнього розвитку австрійської монархії, що знайшло законодавче оформлення в основних державних документах, насамперед, конституції Австро-Угорщини (1867 р.) та інших урядових розпорядженнях, які уможливлювали активізацію громадської діяльності українства на ниві культурно-освітнього, соціального розвитку. Важливим був й інтенсивний вплив західноєвропейського та світового досвіду суспільної опіки, який активно використовували як державні структури (Австро-Угорської монархії, згодом Другої Речі Посполитої, у складі яких перебувала Галичина), так й освітяни, громадські діячі. До цієї злободенної проблеми – соціального виховання українських дітей-сиріт – вагомо спричинилося свідоме українство, згуртоване не тільки в масових громадських товариствах, а й у «спеціально» створених, «станових», релігійних, добродійних інституціях, метою яких стала опіка над дітьми та юнацтвом. Ключову роль у цьому процесі відіграла Українська греко-католицька церква (УГКЦ), її численні чернечі структури та особливо її очільник – митрополит А. Шептицький, який був неперевершеним моральним авторитетом для вірян, слугував прикладом добродійця, опікуна над убогими, духовним наставником для сиріт. Включення до цього руху українських учителів, лікарів, громадських діячів, священників забезпечив йому масштабність та ефективність, тому є підстави говорити про створення суспільної/громадської опікунської педагогіки, яка пройшла певні етапи свого розвитку, мала вагомі здобутки в теорії і практиці. Сам факт появи теоретиків опікунської педагогіки дітей-сиріт – авторів праць у галузі соціального виховання дітей та юнацтва

(О. Барвінський, Г. Врецьона, М. Галущинський, Ю. Дзерович, І. Казанівський, А. Крушельницький, О. Макарушка, Є. Сельський, І. Юцишин, Л. Ясінук та ін.) – засвідчує новий вектор у розвитку педагогічної науки в Галичині, а ідеї про доцільність створення опікунських закладів, які б максимально нагадували дитині родинне середовище, виховання патріотизму, громадянськості, духовності як пріоритетні напрями соціального виховання, тіловиховання, антиалкогольна та протинікотинова акції як органічний складник виховного процесу в закладах суспільної опіки дітей та низка інших освітніх ініціатив потребують творчого використання за сучасних умов розвитку освіти в Україні.

Цікавою з погляду сьогодення є діяльність сиротинських рад (існували з 1907 р. як громадські та парафіяльні), які «з почуття любові до ближнього і обов'язку за долю сиріт і занедбаних дітей» займалися вихованням «опущених», «осиротілих» та «бідних», цей вектор соціального виховання актуалізував відомий педагог І. Юцишин у праці «Сиротинські фонди та бідна шкільна молодіж», яку в низці номерів умістив 1911 р. часопис «Учитель» [15, с. 84, 118]. 1911 р. у краї діяло від 12 до 17 сиротинських рад [11, арк. 4], очільником яких був «сиротинський батько», його обирали з-поміж себе члени ради – авторитетні громадяни – зазвичай, представники освітян, духовенства. Змістом діяльності сиротинських рад було не тільки виявлення, облік та опіка дітей-сиріт до вісімнадцятирічного віку того чи іншого регіону, а й педагогічний виховний супровід цих дітей, улаштування їх до українських навчальних закладів чи виховних установ, бурс, прилаштування до українських родин, які мали забезпечити освіту й виховання на національних засадах, належне морально-релігійне виховання, «заохотити до чесної праці», здорового способу життя. Згідно зі Статутом сиротинських рад, «нагляд» за всіма «сиротами і позашлюбними дітьми» передбачав і підготовку дітей до майбутнього дорослого практичного життя, зокрема, здобуття освіти в школах та опанування певної професії. Важливо зазначити, що відповідні положення Статуту убезпечували дітей-сиріт від будь-якого прояву булінгу: некоректної поведінки, кривд, насильства із боку дорослих (опікунів, вихователів, службовців чи рідні), виявлення порушень із боку опікунів, аморальної поведінки сиріт та інших підопічних дітей тощо.

Участь українства в національно-визвольних змаганнях, воєнно-революційна доба 1914-1919 рр. призвели до величезних людських утрат, у важкому становищі опинилися найменш соціально захищені категорії населення: діти, сироти за загиблими, українські вояки, полонені, біженці, удови тощо. Для захисту їхніх прав 4 грудня 1918 р. у Львові виникла громадська інституція – Український горожанський комітет (УГК), що ставив за мету надання матеріальної, моральної, медичної та правової допомоги українству. Це окрема й визначна сторінка в історії українського суспільного руху, що засвідчила високий рівень самоорганізації галичан, УГК у Львові та його місцеві осередки мали загальнонаціональний, позапартійний характер, розв'язували низку завдань не лише соціального, а й культурно-просвітницького характеру [5, арк. 1-3; 6, арк. 1]. Зусиллями української інтелігенції Галичини – знаних громадських, політичних, релігійних, освітніх діячів, а також завдяки матеріальній допомозі української еміграції та доброчинству українства УГК перетворився у своєрідний соціальний інститут, який перебрав на себе функції низки державних профільних міністерств щодо соціальної політики, охорони здоров'я тощо, створивши свого роду державу в державі.

Увесь трагізм ситуації, у якій опинилися українці краю після поразки національно-визвольних змагань, та роль УГК у збереженні українства як генофонду за тих умов відобразив у праці «Українські сироти» письменник-педагог Ю. Шкрумеляк [14]. Його можемо справедливо віднести до письменників-зачинателів літератури соціально-зорієнтованого змісту, де наскрізними темами проходять доля дитини-сироти, актуальні проблеми національного виховання, зокрема, здоров'язбережувального, санітарно-гігієнічного, антиалкогольного тощо. Реферований твір, написаний за гарячими слідами подій 1921 р., відображає діяльність Українського

епархіального комітету опіки над військовими сиротами й Українського сирітського захисту ім. А. Шептицького, увиразнює працю щодо влаштування притулків для бездоглядних, т. зв. американські кухні безкоштовного харчування, надавання медичної опіки, матеріальної допомоги, одягу, взуття тощо.

Окремої уваги заслуговує праця спеціально створених українських громадських товариств, покликаних забезпечити соціальне виховання дітей-сиріт, зокрема, Українського крайового товариства охорони дітей та опіки над молоддю (УКТОДОМ), Товариства вакаційних осель (ТВО), товариств «Українська захоронка», «Руслан», «Шкільна поміч», Українського товариства допомоги інвалідам, Українського фонду військових вдовиць і сиріт та ін. Статут УКТОДОМ, затверджений у березні 1918 р. австрійським намісництвом, передбачав забезпечення різних форм опіки та виховання дітей та юнацтва, передусім сиріт і вихідців із малозабезпечених сімей [6, арк. 3-10]. Наприкінці 1921 р. виникло 30, а станом на 1929 р. – 37 повітових філій УКТОДОМ, у лавах товариства гуртувалося 2,5 тис. осіб, при чому більшість із них мали статус «добродіїв» чи «колективних членів», провідними діячами УКТОДОМ виступили К. Малицька, Я. Пачовський, С. Федак, М. Каратницький та інші відомі педагоги, що засвідчує: ідея соціальної опіки та виховання дітей була в центрі уваги широких кіл громадськості. Станом на 1927 р. УКТОДОМ утримувало 10 сирітських притулків і 5 «захоронок» (дитячий освітній заклад для дошкільників, який працював цілорічно – Г.Б.), де загалом перебувало понад 600 дітей [3; 7; 8].

1929 р. розпочали реєстрацію вдів і сиріт за загиблими вояками УГА, 1935 р. на обліку для надання допомоги перебувало 754 особи, з-поміж них 192 удови із 423 дітьми, 14 круглих сиріт тощо. Сума виплат на цей час досягла 8,7 тис. зл., їх надавали у вигляді періодичних субсидій по 5-15 зл., а в окремих випадках – у формі субсидій на навчання чи лікування тощо [8]. Звісно, що таких матеріальних виплат було недостатньою, однак за умови відсутності допомоги з боку державних органів влади ця діяльність українських громадських інституцій була вагомою.

Справою соціальної опіки та виховання дітей-сиріт займалися УГКЦ та греко-католицьке жіноче чернецтво. Опікунська діяльність стала виразним маркером суспільної педагогічної праці українського духовенства наприкінці XIX – у першій половині XX ст. – до часу заборони радянською владою УГКЦ. Створений у грудні 1915 р. у Львові перший український притулок для бездоглядних дітей став визначним явищем в історії соціальної опіки й виховання українських дітей, де до його закриття польською владою наприкінці 1919 р. перебувало 220 «сиріт війни» [7, с. 21-22]. 1917 року з нагоди повернення А. Шептицького з російського полону галицька громадськість «склала йому пожертву в сумі 320 000 австрійських корон». Уп'ятеро збільшивши ці кошти власними жертвами, Український Мойсей подбав про заснування притулку «Український Сирітський Захист А. Шептицького» у Львові, а вже 1921 року в ньому виховувалося до 240 «військових сиріт» віком від 2 до 14 років [8]. Попри свої численні обов'язки як очільника УГКЦ, активну громадську працю на ниві українського шкільництва, А. Шептицький завжди знаходив час для зустрічей та спілкування з дітьми, брав участь у їхніх заходах, дбав про влаштування свята Миколая тощо. Тогочасні періодичні видання, інші матеріали вміщували численні світлини А. Шептицького в оточенні дітей, що засвідчує, окрім іншого, виховний вплив постаті Провідника української нації на формування зростаючої особистості, який став духовно-моральним авторитетом та національним ідеалом для не одного покоління юних українців. Створені за ініціативи, зусиллями, власним коштом предстоятеля УГКЦ освітні та виховні заклади пріоритетним завданням ставили розумовий розвиток, формування високодуховної особистості, громадянина і патріота.

Забезпечити дітям національне виховання, вберегти від впливу вулиці, асоціальних явищ, сформуванню відповідні ціннісні орієнтації, морально-етичні засади, естетичні смаки тощо – ось напрями виховної праці черниць та світських педагогів, які

здійснювали соціальне виховання в дитячих садках, «захоронках», «оселях», «півоселях» та ін. Про те, що ця діяльність набула особливої значущості за доби поразки українців у національно-визвольних змаганнях, засвідчує той факт, що 1917 року в краї було створено близько 22 притулків (у Львові, Городку, Жовкві, Бережанах, Камінці-Струмиловій, Стрию та ін.), у Львові було відкрито два таких заклади, де перебувало близько 160 воєнних бездоглядних дітей у віці від 1,5 до 14 років, з них 75 були круглими сиротами [7; 8]. Таким чином, у складний для Галичини час (початок 1920-х років) завдяки заходам українських товариств, УГКЦ, економічних інституцій було врятовано життя тисяч українських дітей.

Непересічним педагогічним явищем на ниві соціального виховання українських дітей став «вакаційно-оселянський» рух, що бере свої початки від 1905 року – часу створення ТВО. З огляду на те, що у створених на час канікул (вакацій) польськокомовних позашкільних закладах («оселях», «півоселях») відбувався, окрім іншого, процес денационалізації українських дітей та юнацтва, провідні діячі Галичини подбали про організацію українського позашкільля, яке б допомогло школі «в напрямі виховуючим», де б здійснювалися громадянсько-патріотичне, фізичне, моральне, естетичне, господарське виховання дітей, іншими словами, відбувалося фізичне оздоровлення та національне «освідомлення» особистості [4, с. 3-4]. Поштовхом для розвитку «оселянського руху» стала перша «оселя» у с. Миловання, що на Станиславівщині, де 1905 р. за педагогічного керівництва вчительки С. Демчишин суспільним вихованням було охоплено 24 дівчат [1, с. 69]. Матеріали періодики, звіти з діяльності українських громадських товариства (УПТ «Рідна школа», «Українська захоронка», ТВО, УКТОДОМ та ін.) дають підстави стверджувати, що в «оселях» (діяли в сільській місцевості) та «півоселях» (діяли в місті за місцем проживання дітей на час канікул) дітям забезпечували, насамперед, здоровий спосіб життя, активне «відживлювання» (здорове, вітамінізоване харчування), змістовний відпочинок, який передбачав активну рухову діяльність, «прогульки», мандрування, тіловиховання тощо [4, с. 9]. Урешті, важливість місії «осель» їхні організатори вбачали й у соціалізації дітей, їхньому згуртуванні, вихованні товариськості, взаємодопомоги. Здоров'язбереження та національне «освідомлення» – альфа й омега «оселянського» руху, їх органічно доповнювали розумовий, духовно-християнський, естетичний розвиток особистості, посилення господарська праця в саду та на городі, які були в Милованню, Коршеві та інших «оселях», заняття домашнім господарством (за гендерними ознаками для хлопців та дівчат) тощо [1, с. 69]. Таким чином, це була своєрідна проєкція школи серед природи, один із успішних варіантів творчого застосування інноваційного європейського та світового досвіду на українському ґрунті. Традиційно на закінчення оздоровлення «оселяни» влаштовували «пописи» (тематичні заходи патріотичного змісту у формі концерту, святкової академії, вистави тощо) для мешканців навколишніх сіл, що слугувало утвердженню національної ідеї з-поміж українства, пропагувало ідею соціального виховання, переконувало в думці про важливість національної освіти, збереження українства як нації, виховувало як дітей, так і дорослих в дусі любові до рідного краю, поваги до українських звичаїв, гордості за приналежність до української нації тощо.

За міжвоєнного двадцятиріччя ХХ століття чітко увиразнюються пріоритетні напрями соціального виховання у вакаційних «оселях» – усебічний гармонійний розвиток особистості, який охоплює «фізичну, духовну і моральну сторінку» та передбачає, «щоб молодь виростала здоровою, міцною, справною, розумною і характерною – на гарних провідників кращого майбутнього нації» [2; 4; 9]. Акцент зроблено на вихованні активного громадянина нового типу, котрий «працю для народу уважав би своїм святим обов'язком», що було характерно для ідеології національної автаркції: тільки власними силами можна здобути й розбудувати майбутню українську державу.

Аналогічну діяльність проводили Союз українок, «Українська захоронка», дитячі та юнацькі товариства «Пласт», КАУМ «Орли» та інші громадські інституції, що уможливило істотно розширити вікові межі «оселян»: на відміну від довоєнного десятиріччя, за 1920-1930-тих років у цих позашкільних суспільних закладах перебувало і юнацтво до 20, а то й понад 20 років, що властиво для «пластових осель» [9, с. 174]. Основну увагу в цих юнацьких «оселях» зосереджували на фізичному та патріотичному вихованні українців. До прикладу, засновники «оселі» («водного табору») для «працюючої фахово-доповнюючої молоді» у Старяві над Дністром (Львівщина) акцентували на тіловихованні юнаків, гартуванні духу і тіла для національно-духовного зростання. На нашу думку, тільки справжні «спортівці» могли опанувати ці екстремальні водні види спорту. Для учасників «водного табору» добрим зразком слугували відвага, вправність українських козаків. Промовистими є слова члена УКТОДОМ Б. Павлюка до «оселян»: «Отчайдушні переправи запорізьких чайок через Пороги та їхні подвиги на Чорному морі дивували колись весь тодішний світ. Пам'ять світлої традиції наших предків зродить напевно нових піонерів сучасного водного спорту» [3, арк. 34].

Отже, за умов чужих держав і політичного гніту українці гуртувалися в національних громадських об'єднаннях, які забезпечували соціальну опіку й соціальне виховання дітей-сиріт. Активно опікувалася ними Українська греко-католицька церква в особі митрополита А. Шептицького та місцевого духовенства, а також численні громадські інституції, галичани-добročинці, письменники, що спричинилися до виникнення опікунської педагогіки та створення систему суспільних освітніх, дошкільних виховних та позашкільних установ, де здійснювався всебічний гармонійний розвиток особистості. Опікунська діяльність української громадськості щодо дітей-сиріт забезпечувала їм не тільки нормальні умови життя, а й слугувала вихованню в душі християнських чеснот, формуванню громадянина-патріота, готувала до майбутнього практичного життя. Важливу суспільну виховну функцію виконували дорадчі опікунські інституції: сиротинські ради, батьківські гуртки, які провідними напрямками своєї праці означили розумовий розвиток дітей-сиріт, сприяння християнсько-моральному, громадсько-патріотичному, фізичному, господарському, естетичному вихованню особистості, забезпечували громадську опіку й соціальне виховання впродовж усього життя. «Вакаційно-оселянський рух» у Галичині охопив педагогічною опікою дітей та юнацтво віком понад 20 років, сприяв здоров'язбереженню українців, їхньому національному «освідомленню», забезпечував не тільки фізичний розвиток та тіловиховання, а й протистояв явищам колонізації та денационалізації українського юнацтва.

Проведене дослідження довело, що в наступні історичні періоди і донині в Галичині зберігаються традиції соціального виховання дітей-сиріт, які характерні й для України загалом. Зокрема, традиції тіловиховання, гартування духу і тіла активно плекають у літніх пластових таборах, що відкриваються щороку в Карпатах, зокрема і в тих «оселях» (Підлюте, Сокіл та ін.), які за доби незалежності України були відновлені, сьогодні в них оздоровлюються тисячі дітей зі всіх куточків України, зокрема, й діти-сироти. УГКЦ, зокрема, чернечі чини, в Україні активно проводять опікунську діяльність, яку реалізують із урахуванням продуктивного досвіду досліджуваного нами періоду. Провідними напрямками соціального виховання дітей-сиріт є моральна, духовна, психологічна опіка, підкріплена матеріальною допомогою, що сприяє християнському вихованню особистості та формуванню дітей як національно свідомих громадян України; істотною є опіка черниць, духовенства, громадськості над новонародженими-сиротами, дітьми дошкільного віку, позбавленими батьківського піклування, психологічна підтримка, педагогічний супровід дітей-сиріт у навчальних закладах, сприяння юнацтву в професійній орієнтації тощо.

Подальшими напрямками наукових досліджень є аналіз системи державної опіки дітей-сиріт в Австро-Угорській монархії, зміст, методи та форми соціального виховання в сирітських притулках кінця XIX – початку XX ст.

Література:

1. Виховна діяльність Товариства Вакаційних Осель. *Шлях виховання і навчання*. 1934. Ч. 1. С. 68-69.
2. Далекий О. Дві дитячі півоселі (як 140 українських дітей віджило в сонці і повітрі). *Діло*. 1938. Ч. 195. С. 4-5.
3. Дані про заснування та діяльність Комісії виховних осель і мандрівок. *Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЦДІАУ у м. Львові)*, ф. 321, оп. 1, спр. 8, 49 арк.
4. Звіт з діяльності виділу «Товариства Вакаційних Осель» у Львові від оснування т.е. від 1905 до 1909 включно. Львів, 1910. 32 с.
5. Звіти та довідки про діяльність. 1919-1921 рр. *ЦДІАУ у м. Львові*, ф. 462, оп. 1, спр. 21, 22 арк.
6. Історична довідка, доповідні записки про заснування і діяльність комітету. 1920-1921 рр. *ЦДІАУ у м. Львові*, ф. 462, оп. 1, спр. 3, 68 арк.
7. Звіт з діяльності Ради Товариства «Захист ім. Митрополита Андрея гр. Шептицького для сиріт» у Львові. За перше 20-ліття. 1918-1938. Львів, 1938. 28 с.
8. Звіт про діяльність. 1934-1937. *ЦДІАУ у м. Львові*, ф. 321, оп. 1, спр. 6, 24 арк.
9. Корджок Ю. Вакаційні оселі для молоді. *Життя і знання*. 1934. Ч. 6. С. 174-179.
10. Реформа інтернатів: як покінчити з радянським пережитком? URL: https://zik.ua/news/2018/02/01/reforma_internativ_yak_pokinchyty_z_radyanskym_perezhytkom_1256679.
11. Справи про організацію сирітських кас при повітових судах. *ЦДІАУ у м. Львові*, ф. 146, оп. 4, спр. 4959, арк. 34.
12. Статути опікунських закладів Станіславського воєводства. *Державний архів Івано-Франківської області*, ф. 2, оп. 4, спр. 208, 88 арк.
13. Султанова Н. В. Класифікація джерельної бази дослідження теорії і практики соціального виховання дітей в інтернатних закладах освіти України. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В.В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2018. Випуск 37. С. 295-302.*
14. Шкрумеляк Ю. Українські сироти. Львів, 1921. 32 с.
15. Ющишин І. Сиротинські фонди а бідна шкільна молодіж. *Учитель*. 1911. Ч. 3. С. 83-84; Ч. 4. С. 117-120; Ч. 5. С. 149-151; Ч. 6. С. 167-169; Ч. 7. С. 215-217.

Bilavych G. V.

PRIORITY DIRECTIONS OF SOCIAL EDUCATION OF ORPHANED CHILDREN IN UKRAINE:
HISTORICAL-PEDAGOGICAL AND REGIONAL ASPECTS

Child care in Ukraine has always been one of the major social issues and found its expression in pedagogical theory and practice in Halychyna. Its theoretical principles were elaborated in Halychyna by I. Bartoshevskiy, M. Halushchynskiy, Yu. Dzerovych, M. Konrad, A. Sheptytskyi, I. Yushchynshyn. The article is analyzed ehe peculiarities of development of the theory and practice of social care for children and youth in the Trustees and educational institutions of the region (the organic combination of state, religious and public-private forms of care, legislative support of tutorial and educational institutions, the differentiated nature of acquisition and operation of custodial institutions etc.). It was determined that the main types of guardians and educational institutions were children's wards, kindergartens (for preschoolers); shelters for children (for natural and social orphans) etc. The article provides the analysis of custody problems of children and youth in the public-pedagogical thought of Halychyna in the context of European custodial-educational ideas. It reveals social-economic prerequisites as theoretical footing for providing legislation in this sphere of public work in the states Halychyna belonged to in the second half of the XIX th – the first third of the XXth c. It highlights the activity of Ukrainian Greek-Catholic Church, cultural-educational associations and public figures in the sphere of social guardianship, analyzes the content, forms and methods

of educational work in custodial institutions of the land. In the early 20th century orphan foundations were important means of supporting children and youth. Social assistance to orphans and socially unprotected children was associated with compassion and charity. The article provides an overview of activities of Orphan Council (a public parochial institution), «Shkilna Pomich» Association (School Aid), Ukrainian Regional Association for Children and Youth Protection whose task was to look after infants, preschool and school-age orphans, provide moral and religious education, satisfaction of vital needs, material support. The teachers demonstrated a high level of social responsibility, self-sacrifice and national consciousness.

Key words: care, orphans, homeless children, Halychyna, public societies, orphan's homes.

Дата надходження статті: «11» січня 2018 р.

УДК 378.147

Жорова І. Я., Лебедь Г. М.*

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ЗМІСТУ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПРОГРАМІСТІВ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті розглянуто фахову підготовку майбутніх програмістів як вузькоспеціальну підготовку для певного фаху, що здійснюється за певним змістом і передбачає набуття здобувачами освіти теоретичних знань із основ наук спеціальності та спеціалізації, вироблення практичних умінь та навичок, які необхідні для здійснення професійної діяльності.

Запропоновано компоненти структурної моделі змісту фахової підготовки майбутніх програмістів у системі професійної підготовки. Зазначено, що основу підготовки майбутніх програмістів складають блоки згрупованих дисципліни (інформатичний, математичний, програмістський, мовний, практичний).

Визначено низку чинників, у тому числі позиціонування освіти як рушійної сили розвитку народного господарства та громадянського суспільства (соціально-економічні), динаміка наукової та технічної модернізації (науково-технологічні), глибинні зміни в системі та структурі освіти протягом кінця ХХ – початку ХХІ століття та потреба у швидкій адаптації в умовах інформаційно-технологічного суспільства (освітні галузеві), що впливали на відбір змісту навчання майбутніх програмістів.

Доведено, що запорукою успішного розроблення та теоретичного обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх програмістів на сучасному етапі розвитку українського суспільства є використання досвіду української вищої школи з питань підготовки кадрів для ІТ-сфери.

Важливим аспектом освітнього процесу є створення закладом освіти власної системи оцінювання якості професійної підготовки майбутніх фахівців сфери ІТ. Для цього необхідно використати комплекс показників, завдяки яким можна об'єктивно оцінити компетентність майбутнього фахівця, його здатність здійснювати майбутню професійну діяльність. Така система якості повинна ґрунтуватися на здобутках вітчизняної та зарубіжної педагогіки, результатах наукових досліджень і сучасного досвіду.

Ключові слова: зміст фахової підготовки, фахова підготовка майбутніх програмістів, модель змісту фахової підготовки.

Підготовка фахівців з інформаційних технологій (ІТ) в Україні є однією з найбільш динамічних і креативних сфер освіти. Насамперед, це зумовлено стрімким розвитком і поширенням самих ІТ в результаті науково-технічного прогресу, продукуванням нових апаратних, програмних та інфраструктурних рішень. Така індустрія потребує збільшення кількості кваліфікованих кадрів із творчим мисленням,

* © Жорова І. Я., Лебедь Г. М.